

krijgsman als Agrippa hem ten dienste stond, wat nood dat zijn diplomatieke en intellectuele vorming onvolledig waren, als hij daarvoor een Maecenas ter beschikking had? En welk een medewerkster was niet de mooie en aristocratische Livia, toonbeeld van oud-Romeinsche deugdzaamheid en verpersoonlijking van al wat goeds nog in den ouden adel leefde! Maar Augustus beschikte over meer dan over de som dezer kwaliteiten. Er schijnt een sterk persoonlijk magnetisme van hem te zijn uitgegaan. Slechts zoo begrijpt men de afgodische vereering van heel het volk en vooral de toewijding van zijn onmiddellijke omgeving; de norsche Agrippa, de verfijnde Maecenas, de hooghartige Tiberius, zij houden zich bescheiden op den achtergrond ondanks hun vele verdiensten. Oude schrijvers roemen trouwens de wonderbaarlijke kracht van Augustus' blik; hijzelf was zich bewust van den invloed van zijn persoonlijk optreden. Meer en meer groeit Augustus in het karakter dat zijn zware taak van hem vereischt: in den milden, soberen en godsvruchtigen keizer is weinig of niets meer terug te vinden van den eierzuchtigen triumvir, die met zelfs voor dien tijd groote wreedheid zijn tegenstanders uitmoordde, die wilde, soms zelfs godslasterlijke drinkgelagen vierde en een berucht vrouwenjager was. En mocht hij aanvankelijk door eierzucht zijn gedreven, al spoedig schijnt hij zijn taak als een roeping te gevoelen.

Augustus' scherpe blik deed hem inzien, dat het welslagen van zijn politiek ook de geestelijke krachten van godsdienst en kunst van noode had; men heeft zelfs van zijn „cultureel programma” gesproken.¹⁾ Verzoenend en bemiddelend tusschen oude traditie en moderne eischen betoont hij zich ook op godsdienstig gebied. Hij herstelt vervallen tempels, stelt vergeten eerediensten weer in en doet oude priestercolleges herleven; anderzijds bouwt hij nieuwe tempels, stelt nieuwe diensten in en schuift nieuwe goden op den voorgrond. Steeds handelt hij met het oog op bestendiging zijner heerschappij, steeds ook knoopt hij aan bij de traditie. De zoo uiterst belangrijke invoering van den staats- en keizercultus lijkt geen omwenteling, maar geschiedt haast ongemerkt in aansluiting aan bestaande eerediensten. Steeds weet hij nieuwen inhoud in ouden vorm te gieten.

Het aanbreken van den nieuwen gulden tijd werd, gedachtig een oud volksgeloof, gevierd met een grootsch Eeuwfeest, een reeks van spelen en godsdienstige plechtigheden; Augustus droeg aan Horatius het dichten van den officieelen Eeuwzang op. Deze oude partijganger der Caesar-moordenaars was geleidelijk voor de zaak des keizers gewonnen en werd een zijner meest overtuigende en overtuigende propagandisten. Ook bij Propertius ziet men den aanvankelijken tegenstand overgaan in oprechte geestdrift; in het vierde boek zijner Elegieën leest men in plaats van liefdesgedichten lofzangen op

¹⁾ Zie Prof. Dr. H. Wagenvoort in Tijdschrift voor Geschiedenis 1924. (Van denzelfden schrijver: Augustus 1931.) Men leze echter in aansluiting hierop Prof. Dr. G. A. S. Snijder in Tijdschrift voor Geschiedenis 1927.